

Posudek na bakalářskou práci Petry Čambalové:

„Výchova k tradičním křesťanským hodnotám v současné české společnosti.“

Milan Hanyš, PhD | milan.hanys@fhs.cuni.cz

07. 09. 2023

Bakalářská práce se věnuje tématu, které je předmětem kulturně-politické identifikace a kulturních válek, které se postupně přenesly z amerického veřejného života i do České republiky a zabírají dnes velkou část veřejného prostoru. Práce kolegyně Čambalové o křesťanské rodině je psána se zaujetím a zájmem ukázat, že rodina je pro křesťanské církve klíčovým faktorem socializace a životní spokojenosti věřících, kteří potřebují jak společenství církve, tak křesťanské rodiny, aby úspěšně propluli nástrahami moderního sekularizovaného světa. V tomto smyslu pro mě bylo čtení zajímavé, neboť ukazovalo vnitřní logiku konzervativně-katolické pozice a jakousi „emickou perspektivu.“ O co je práce kolegyně Čambalové angažovanější, o to je obtížnější je ale práci hodnotit jako akademický příspěvek nebo prezentaci společensko-vědního výzkumu.

Výzkumník jistě nemusí být hodnotově-neutrální, má svou pozici, a pokud má volnost, tak si zpravidla vybírá si téma, které mu přijde „hodnotné“. Jenže nad vlastním hodnocením a snahou potvrdit si to, co již myslím, musí vykazovat jistou upřímnou zvědavost a otevřenost své předpoklady revidovat. K tomu již v práci bohužel nedochází (příklady níže).¹ Potíž je již v samotném tématu, které není zpracováno tak, aby umožňovalo formulaci smysluplných výzkumných otázek.

V úvodu autorka popisuje cíl práce takto:

„Cílem práce je porozumět, jak se děti s křesťanskými hodnotami ztotožňují, jak si je v raném dětství osvojují, jak je dál rozvíjí a jak je adaptují jako součást svoji osobnosti přes dospívání do dospělosti a jaké případné vlivy nebo důvody je vedou k odklonu od víry a církve?“ (s. 10)

Je zřejmé, že cíl práce je příliš široké, pokrývající několik témat a obtížně zpracovatelný do dílčích výzkumných otázek a následných hypotéz.

Po formulaci takového cíle následuje rozsáhlá „teoretická část“. Ta má místy rysy přípravné rešerše (kap. 2.1, kde je nesytematicky věnována velká pozornost výkladu náboženství podle Jana Sokola) nebo soupisu toho, co všechno kolegyně o náboženství z odborné literatury přečetla. V teoretické části provázanost teoretičtější literatury s výzkumnými otázkami a hypotézami, nemluvě o provázanosti výzkumu s jinými výzkumy, které jsou věnovány primární socializaci dětí z náboženských rodin. Nicméně autorka pracuje místy i

¹ Signifikantní je formulace z úvodu: „...abych potvrdila předem vytyčené hypotézy...“ (s. 10)

s relevantní odbornou literaturou a věnuje se i věroučným dokumentům katolické církve. Někdy však nerozlišuje mezi statutem různých církevních a náboženských dokumentů. V podkapitole 2.3.3. rodina v církvi jsou tak např. vykládány knihy katolického autora Arno Arzenbachera a bez rozlišení a upozornění kniha adventistické autorky Ellen G. Whiteové, jejíž normativní teze kolegyně Čambalová bez komentáře parafrázuje. Dočteme se tak na s. 19 např. že „Roli matky je přisuzována taková důležitost, že se svým vlivem řadí ihned za samotného Boha.“ [v jaké církvi, podle jakého teologa, existují jiné konkurenční křesťanské věroučné pohledy na rodinu atp.]

Tzv. teoretická část je zřetelně zatížena tím, že se v ní mísí pohled odborný (perspektiva psychologie nebo sociologie náboženství) s perspektivou věroučnou, normativní. Tak se dočteme např. že „Křesťanští rodiče se při výchově dětí více soustředí na jejich prožívání, cítění a představy oproti rodičům bez vyznání.“ (s. 21; paradoxně již samotný výzkum provedený autorkou již naznačuje, že skutečnost je o mnoho komplikovanější než normativně formulované předsudky – o tom bude řeč níže).

V části 3 – Metodologie od s. 29 se konečně přechází k představení designu výzkumu. Bohužel zde chybí propojení s cílem práce nebo hypotézami. Výzkumnou otázkou tak má být „jestli dotazovaní rodiče vyrůstali v křesťanském prostředí a jakou mají vlastní zkušenost z rodiny“ (s. 29) Dále „Které hodnoty jsou pro ně stěžejní, a jestli si jejich dospívající děti předávanou víru osvojili a adaptovali (?? M.H.) jejich řebříček (zřejmě žebříček, M.H.) hodnot.“ „Zda jsou jim prostředí a výtobytky moderní doby nápomocné či nikoli.“ (s. 29) Zejména druhý set otázek ukazuje na přílišné ambice bakalářské práce. Otázky však nekončí (viz s. 30) a narůstají až na nezvládnutelné množství.

Autorka se rozhodla pro vedení polo-strukturovaných rozhovorů, nicméně chybí zde standardní metodologické představení: není zde seznam otevřených otázek a témat, které by byly zdůvodněny a vycházely z cílů výzkumu a hypotéz, nějaký protokol o rozhovoru, v příloze přípravné materiály a podklady pro rozhovor, představení místa rozhovoru. V některých případech bylo u rozhovoru více osob (pár) – někdy jeden z rodičů (třeba po část rozhovoru). S tímto faktem by bylo nutné se při interpretaci vyrovnat, nebo se na něj spíše připravit před samotným rozhovorem a rozhodnout, zda chci vést rozhovor individuálně, s každým zvlášť, nebo s oběma manželi, protože to může mít zásadní vliv na průběh rozhovoru i na to, co se mohu dozvědět.

I výzkumnou část doprovázejí dlouhé normativní nebo věroučné pasáže, které jsou nadbytečné. Tak např. kap. 4.2.1 na dvou stranách uvádí plné znění podobenství o marnotratném synu.

Potíž však shledávám v tom, že výzkum se nakonec soustředí jen na rodiče, kteří vypovídají o svých dětech (často jako manželská dvojice). Místo toho, abychom se dozvěděli, „jak se děti s křesťanskými hodnotami ztotožňují“ (cíl práce na s. 10), dostáváme interpretaci rodičů, respektive toho, co výzkumníci rodiče chtěli nebo byli ochotni sdělit (s. 51). Chceme-li však poznat sociální realitu a to podle jakých hodnot lidé skutečně žijí, těžko se jich na to můžeme přímo ptát a už vůbec bychom se neměli ptát jejich rodičů (zvláště jde-li o „děti“ na pokraji dospělosti). Výpovědi jsou tak většinou spíše banální a sebe-afirmativní. Výjimkou je případ, který ukazuje na tenzi mezi normativními nároky a sebe-prezentací a žitou praxí. Na s. 49 kolegyně Čambalová představuje šokující případ, kdy se dívka ve 14 letech (sic!) od rodičů odstěhovala k prarodičům kvůli hodnotovým neshodám. Kvalitativní

výzkumník by tady měl zpozornět a pokusit se porozumět perspektivám různých aktérů, neboť zde je prostor pro o to opustit předsudky a třeba revidovat hypotézy (např. „Křesťanští rodiče se při výchově dětí více soustředí na jejich prožívání, cítění a představy oproti rodičům bez vyznání.“) a představit komplexně různé hodnotové konflikty, ke kterým může docházet. Kolegyně Čambalová, která dostane takový případ „na talíř“ však další kroky nepodnikne, neptá se dále a zahrne případ do kvantitativně formulovaného závěru, v němž z ca 10 rozhovorů udělá procentuální výsledky (sic!; s. 51). Jaký pak ale smysl provádět kvalitativní výzkum?

I do výzkumné části příliš pronikají hodnotové postoje autorky práce a normativní formulace. Výzkumnice tak doslova hodnotí to, co ji lidé říkají: „období dospívání bylo správně identifikováno“ (s. 50).

Úplně mimo diskurz akademické práce je pak závěr, v němž se autorka i po provedení výzkumu, který ji mohl naznačit složitost a komplexnost problematiky, kterou přináší sociální život, opět vrací k silným normativním formulacím: „Křesťanské rodiny svou výchovou dávají dětem pocit společenství.“ (s. 53; co si o tom asi myslí, ta dívka, která ve 14 letech z takové rodiny odešla?) Přináležení ke společenství je prý něco o co, jsou dnešní děti a dospívající „ochuzeni“ (s. 53), jako by neexistovala jiná společenství, než společenství tradičních církví; podobně se zdá, že dobrovolnická práce je běžná jen v církvi (s. 54). Podobných normativní tezí, které vypovídají především o předsudcích autorky, než o sociálním životě, je závěr i celá práce plná. Zaujetí pro věc je důležité, ale v tomto případě autorce zabránilo ukázat, že během studia získala kompetence pro provedení společensko-vědního výzkumu, nebo že dokáže k problematice přistoupit s otevřenou myslí a cílem porozumět.

Slabá je také jazyková stránka práce. Práce je zatížena větším množstvím pravopisných chyb (zejména u psaní velkých a malých písmen; občasné chyby ve shodě podmětu a přísudku) a objevují se stylistické nedostatky nebo nepříliš jasné formulace.

Práci proto doporučuji vrátit k přepracování, neboť zatím nesplňuje kritéria kladená na akademické práce.

Milan Hanyš, Ph.D.